

A szociális követelmények kielégítése adóztatás terén

ELŐADTA VARGHA IMRE

A Közigazgatási Továbbképző Tanfolyam idei negyedik éve a mai idők legnagyobb jelentőségű, legfontosabb feladatának, a szociális kérdéseknek, a szociális irányzatoknak és igényeknek ismertetésére, az e téren mutatkozó szükségletek kielégítési módjainak, lehetőségeinek tárgyalására van szentelve.

Pár évtizeddel ezelőtt a jogállam volt az az eszme, az irányadó vezérszólam, amely minden tetteinket, minden törekvéseinket, törvényhozásunkat és kormányzatunkat, tehát elsősorban a közigazgatási tevékenységünket is irányította. A jog volt a legmagasabb erkölcsi fogalom, az eszmény. Az igazság, a törvényes, írott jogszabály szerinti igazság érvényesítése és érvényesülése volt a legfontosabb. Ebben a korban a jelszó volt: Fiat justitia et pereat mundus.

Az egyéni szabadság, az egyéneknek a közösség nagy érdekeire való tekintet nélkül, a törvényes jog keretében való érvényesülése mindennél előbbvalónak látszott. Kezdetlegesebb, egyszerűbb gazdasági viszonyok között és addig, míg a nagy tömegek a műveltség alacsonyabb fokán állottak, s amíg éppen a sokkal egyszerűbb életviszonyok mellett a széles rétegeknek lényegesen szerényebb igényei úgy ahogy kielégíthetők voltak, az igazság az állami élet legfőbb pilléréül – justitia regnorum fundamentum – helyesnek látszott. Minthogy azonban az igazságot jogszabályba foglaló törvényhozás a régi választójog mellett összeállítva nem igen törődött a választásra befolyást nem gyakorolható legszegényebb népréteg érdekeivel, ez az általa megállapított jogszabály bizony sokszor beleütközött az igazi, minden polgárt, az állami közösségben élő minden egyént egyaránt kielégítő igazságosság követelményeibe. A gazdasági élet bonyolultabbá válása, de különösen a legszegényebb néposztályok fokozódó felvilágosodása, kiművelődése feltárta a régi rendszer hibáit; az egyéni szabadság sokszor túlzott védelmében hozott törvények már nem voltak alkalmasak arra, hogy a valódi igazságot teremtsék meg, nem voltak alkalmasak arra, hogy kielégítsék minden néposztály, s különösképen a legszegényebb néposztályok – talán nem teljesen igazságos, de méltányos – igényeit. Természetes tehát, hogy megindult a harc az egyéni szabadságnak a hatalmasabbak javára való túltengése és a nagy tömegek méltányos igényeinek kielégítése között.

Az állandó, szívós, napról-napra nagyobb erővel jelentkező mozgalmaknak, amelyeknek a legnagyobb erőt éppen az adta, hogy az igazi igazságosságra törekedtek, az államélet csaknem minden területén jelentős sikerei voltak. Természetes, hogy a hatás nem maradhatott el a legkényesebb területen sem, az adóztatás területén, ahol azonban a helyes megoldásnak sokkal nagyobb nehézségei voltak, mint bármely más területen. Mig ugyanis más területeken a segítség csak korlátolt számú egyének régi szabadságát,

régi kiváltságait nyirbálta meg kisebb-nagyobb mértékben, addig az adóztatás területén az egyének érdeke összevegyült az állam érdekével. A jogosnak elismert követelések megvalósulása elé gyakran gátat emelt a legfontosabb érdek, az állam fennállásának, biztonságának követelménye. E téren tehát valóban a kívánatosnál lassúbb volt a fejlődés, de nem lehet elvitatni, hogy ezen a téren is sok olyan intézkedés történt, amelyben a szociális gondolat: a gyengébb védelme, segítése az erősebbek rovására, széles néprétegekre érezhető módon megvalósult.

Ne felejtjük el, hogy azok az intézkedések, amelyek más területeken érvényesültek a szociális gondolat érdekében, anyagi eszközöket igényeltek. Minél nagyobb lépéssel haladtunk tehát más területeken előre, annál nagyobb bevételt kellett az állam számára biztosítani. Hozzájárult, hogy a nagy háború után az ország romokban hevert, a romok eltakarítása, az ország újjáépítése is nagy anyagi erőket igényelt. Általános szociális követelmény lett volna, hogy az újjáépítés költségeit ne egy nemzedék viselje, hanem járadék vagy legalább hosszú lejáratú kölcsön szerzése útján a teher egy része áthárításra kerüljön a jövő nemzedékekre, amelyek a beruházásoknak hasznát fogja élvezni. A megcsontott, gazdaságilag szinte pusztulásra ítélt ország azonban kielégítő mértékben nem szerezhetett kölcsönt. Belföldön azért nem, mert egyrészt nem volt elegendő tőke, másrészt mert a háború alatt felvett hadikölcsönök visszafizetése elmaradván, nem volt többé bizalma az állam iránt azoknak sem, akik még esetleg tudtak volna áldozatot hozni. A külföld pedig szintén nem bízott az ország gazdasági erejében, fellendülésében. Az első kölcsön az államháztartás egyensúlyának helyreállítása céljából 1924. évben felvett 260 millió aranykoronát kitevő nemzetközi, illetve népszövetségi kölcsön volt, amelynek a kifejezett célja volt az egyes évek állami költségvetésében mutatkozó hiányok fedezése. Ugyanakkor vett fel az állam a belföldi polároktól is 764 milliárd korona értékben kölcsönt az adó alapon, kényszer útján.

A népszövetség az általa szavatolt 260 millió aranykorona kölcsönrel kapcsolatban előírt egy bizonyos államháztartási keretet is, amely azonban csakhamar elégtelennek bizonyult az állam elháríthatatlanul szükséges igényeinek kielégítésére. Kötelezettségeinknek azonban pontosan eleget tévén, csakhamar feloldottak az ellenőrzés alól és ismét szabadon gazdálkodhattunk mindaddig, míg az 1931. évi általános világgazdasági összeomlás minket is magával nem rántott, amikor újabb kölcsönökre voltunk kénytelenek a külföldre fordulni és ismét el kellett tűrnünk a népszövetség, illetve a hitelezők összességének ellenőrzését. A múlt évben ez is elmúlt és most ismét szabadon rendelkezhetünk magunkkal, gazdasági erőinkkel.

A fent röviden vázolt helyzetben érthető, hogy a pénzügyminisztereknek első sorban arról kellett gondoskodniuk, hogy az állam életének biztosítására szükséges anyagi eszközökről gondoskodják. A szociális követelmények kielégítése tehát nem történhetett meg abban a mértékben, amint az szükséges lett volna és amint azt minden pénzügyminiszter épen a társadalmi békesség érdekében kielégíteni kész is lett volna. A közhangulat azonban nem ismervén teljesen a helyzetet, részben jóhiszeműen, a szegényebb néposztály védelme céljából, részben azonban politikai eszközként is, a kormány támadásának eszköze gyanánt, nagyon is élesen kihangsúlyozta adórendszerünk és adókezelésünk tagadhatatlanul meglévő hiányosságait. Állandó a panasz, hogy a mi adórendszerünk a legigazságtalanabb, mert a szegényebb néposztályt aránytalanul súlyosabban terheli, mint a tehetősebb, teher viselésére képesebb rétegeket. Az adórendszerben a fokozatosság (progresszivitás) érvényesítését követelik, szinte úgy állítva be a dolgot,

mintha adórendszerünkben fokozatosság nem is volna. Az adókezelésben pedig – talán egyes valóban helytelen intézkedést ürügyül használva – azt követelik, hogy a szegényebb néposztály kiméretlen zaklatását, gyöttrését mellőzve, az adókat kérlelhetetlen szigorral a tehetősebb, de fizetni nem akaró adózókkal szemben érvényesítse. Az adórendszernek és az adókezelésnek ilyen módon való beállítása azonban erősen túlzott. A szociális szempontok úgy az adórendszer, az adótörvények megállapításánál, tehát törvényhozási szempontból, mint az adók kezelése, tehát közigazgatási szempontból is igen számos ponton érvényesülnek, és ha vannak is még hiányosságok, amelyek megszüntetése mindenesetre kívánatos, e téren a kormányok., azt mondhatnám, mindent megtettek, ami az állam legéletbevágóbb érdekeinek kockáztatása nélkül megtehető volt.

A szociális szempontokat két irányban kell vizsgálnunk. Az egyik a törvényhozásra, a másik a törvények végrehajtására, a közigazgatásra vonatkozik.

Ha valahol a törvények szigorú betartása szükséges, úgy ez a terület kétségkívül az adóztatás területe. Ha a törvény valamely szolgáltatást előír, nemcsak a szigorú, hanem a méltányos jog szempontjából is azt a szolgáltatást abban a mértékben és időben kell behajtani, amint azt a törvény előírja. A szociális szempontokat tehát elsősorban a törvényeknek kell figyelembe venni és a jogszabályokat kell úgy megállapítani, hogy a gyengébb vagyoni erejű., kevésbé teherviselőképességű egyének ne terheltesse meg erejükön felül.

A közterheknek a teherviselő képesség arányában való megosztásának legfőbb eszköze a fokozatosság, a progresszió érvényesítése. A fokozatosság alkalmazásának azonban nem minden adónemnél van meg a lehetősége. Elsősorban teljesen hiányzik a lehetőség erre a fogyasztási adóknál, ezekhez értve a forgalmiadót is. Ezeket az adókat a tárgyaiul szolgáló áruk árába befoglalva fizeti meg az adózó. Terhüket közvetlenül nem is érzi, csak az elfogyasztott áruk drágasága következtében kénytelen esetleg fogyasztását megszorítani és így megvonni magától valamit, amire szüksége volna, vagy amire igénye, esetleg csak vágya van.

Kétségkívül ezek a fogyasztási adók azok, amelyeket szociális szempontból legerősebben támadnak. A támadásnak azonban csak akkor van jogosultsága, ha olyan fogyasztási cikket terhel meg súlyosan a törvény, amely tárgyak elsőrendű életszükségletei a szegényebb néposztálynak is. Így újabban erősen és bizonyos jogossággal támadják a lisztadót, amely főként a városi ipari munkásság kenyerét drágítja meg. Elméletileg ezt az adót a legjogosabban lehet támadni, mégis rá kell mutatnom arra, hogy még ennek az adónak is vannak enyhítő körülményei. Amikor behozta a kormányzat, a nagyobb részben őstermelő lakosság fő terménye, a gabona, a világgazdasági helyzet következtében olyan elképzelhetetlen áresést szenvedett, hogy a vételár még a gazdálkodási költséget sem fedezte. Ilyen körülmények közt az egyik termelő osztály – és ennek is a legszegényebb egyénei, a gazdasági munkások – nagy károkat szenvedtek, vagyonilag tönkre is mentek, és a gabona rendkívül lenyomott árainak az ipari fogyasztó nép vette hasznát. A szociális igazságnak ez nem felelt meg s azért kellett gondoskodni arról, hogy a gabona árának felemelésével a mezőgazdaság jogos érdekei is kielégíttessenek, viszont a fogyasztó osztály se terheltesse meg jobban, mint meg volt terhelve akkor, amikor a gabona árai megfelelőek voltak. Ma a gabona árak ugyancsak a világgazdasági helyzet következtében olyan szinten vannak, hogy a lisztadó nélkül is biztosítva volnának a mezőgazdasági termelési ág jogos igényei. Nem szabad azonban elfelej-

tenünk, hogy a lisztadó jövedelméből kizárólag szociális okokból, a törpe birtokosok földadóját egyenliti ki a pénzügyigazgatás, és ezen a címen 8.7 millió P térül meg a szegény földmivelő népeesség javára, akik erre a támogatásra a legnagyobb mértékben rá vannak szorulva, továbbá 5.8 millió pengő fordítatik a közmunkaszolgáltatás hiányának fedezésére, ami lehetővé teszi, hogy ismét csak a legszegényebb néposztály ennek a közszolgáltatásnak terhe alól felmentessék.

Érdekes jelenség, hogy itt szociális követelmények kielégítésére egy antiszociális megterhelés szolgál. Érdekes volna, de nincs rá elegendő idő, hogy felállítsuk az egyenleget és megállapítsuk, vajjon a szociális haszon felér-e az antiszociális kárral. Csak az ily irányú mérleg elkészítése után lehet eldönteni, vajjon szükséges-e vagy lehetséges-e ezt az – elvileg és elméletileg helytelen és igazságtalan – adót megszüntetni vagy sem. Ne feledjük azt sem, hogy ennek az adónak kezelése meglehetősen nagy személyzetet igényel. Az adó megszüntetése a szervezet feloszlását vonná maga után és erősen növelné az államnak azt az amúgy is égető feladatát, hogy minden polgárának biztosítsa az élet lehetőségét. Az e téren alkalmazottak és családtagjaik a nyomorba döntetnének és sok ezer ember maradna teljesen kenyér nélkül.

A többi fogyasztási adóval szemben felhozott érvek sem egészen helytállóak. A szeszadó pl., amelynek bevétele nem éri el a 14 milliót, ma már sokkal kevésbé tekinthető olyan fogyasztási cikknek, amelyet drágítani a szegényebb néposztály jogtalan megterhelése volna. Ma már azt látjuk, hogy a nehezebb testi munkát végző – különösen építkezési, arató stb. – munkások is felvilágosítottak arról, hogy a szesz nem ad erőt, sőt éppen ellenkezőleg annak aláásására vezet s ma már nem pálinkát, hanem tejet isznak. A szesz egyáltalán nem elsődrendű életszükséglet, megadóztatása tehát nem antiszociális.

Ugyanez áll a söradóra is, amelynek bevétele különben is lényegtelen, alig 3 millió P.

Kétségtelenül antiszociális a cukornak erős megadóztatása. Ebből már lényeges bevétel, 51 millió pengő folyik az államkincstárba. Az adónak oly mérvű leszállítása, hogy a szegény néposztály fogyasztását lényegesen felemelhesse, oly nagymérvű visszaesést okozhatna, amelyet a többi adók felemelésével – és pedig lényeges felemelésével – lehetne csak pótolni. Helyesebb tehát, ha a már megkezdett úton haladva, az arra legfőképpen ráutaltak, a csecsemők és gyermekek, valamint betegek ingyen vagy nagyon olcsó áron kiszolgáltattott cukorral láttassanak el és így ezt az igazán fontos életszükségletüket a szociális gondozás szervei útján elégítenék ki.

Az ásványolaj adó a szegényebb néposztályokat csak annyiban érdekli, amennyiben a szegény nép világitó eszközét, a petróleumot drágítja. Az adó kulcsa a mai 13 P-ről leszállítható volna. A gyújtószeradó ugyan érinti a legszegényebb néposztályt is, azonban ennek kulcsa oly alacsony, hogy az adó megszüntetése következtében a gyújtószer árának mérséklése csak igen lényegtelen, alig észrevehető lenne, azzal a szegényebb néposztály terhe alig csökkentetnék.

Hasonló a helyzet az összesen 5.7 millió P bevételt eredményező szivarkapapír-adóra nézve is.

Az elmondottakat összevetve, a fogyasztási adóknál csak a lisztadó és a cukoradó támadható jogosan a szociális igények szempontjából, de – amint fentebb kifejtettem – egyrészt más szociális igények teljesíthetése érdekében szükség van rájuk, másrészt pedig kormányzati intézkedésekkel is lényegesen lehet enyhíteni káros hatásukat.

Az erősen támadott adók közé tartozik a sóadó, illetve a sójövedék haszna is, mert a só is azok közé a fogyasztási cikkek közé tartozik, amelyek a legszegényebb néposztálynál is életszükségletet alkotnak és így a só drágasága is káros szociális szempontból. A sójövedék eredménye az 1937/38. költségvetési évben 26.5 millió P bevétel és 5.3 millió P kiadás volt, amely kiadás túlnyomó részben a só beszerzési árára esett. Fellner Frigyes igen alapos tanulmánya, amely az adóteher megoszlását tárgyalja, kimutatja, hogy a fent kimutatott 21 millió P nyereségből a mezőgazdasági népességre 1.92 P évi teher esik fejenként, a köz- és egyéb alkalmazottakra nézve az a fejenkénti megterhelés 2.20 P-t tesz. A megterhelés általában elviselhető, a hiba szociális szempontból csak ott mutatkozik, hogy a szegény néposztályhoz tartozó nagy családos egyének megterhelése aránytalanul nagyobb., mint a kis családu, jobbmódú adózóké. Ez is azonban olyan adónem, amelynek leszállítása lényeges bevételi kiesést okoz, anélkül, hogy a szociális igazságtalanságot megszüntetné és anélkül, hogy a legszegényebb néposztály számotvető könnyebbülést nyerhetne.

Lényeges bevételt biztosít az államnak a dohányjövedék. Az 1937/38. költségvetési évben a nyers bevétel 124 millió P, a tiszta bevétel 89 millió P volt. Ebből 33.5 millió P a nyersanyag beszerzési ára, túlnyomórészt a dohány beváltási költsége volt, amelyből viszont körülbelül a fele a dohánymunkásoknak, tehát a legszegényebb néposztályhoz tartozóknak jut. Az egy-egy lakosra eső adóteher Fellner tanulmánya alapján átlagban 8 pengő, tehát elég magas, azonban figyelembe kell venni, hogy ez az összeg átlagban a drágább dohánytermékek fogyasztását is felöleli és lényegesen kevesebb a szociális szempontból kimérendő fogyasztóknál, akik a legolcsóbb dohányt fogyasztják, s azonkívül figyelembe veendő az is, hogy a dohány mégsem elsőrendű életszükséglet.

A fogyasztási adókhoz tartozik elméletileg a forgalmiadó is éspedig annak minden megjelenési formája. A fényüzési és az értékpapír forgalmiadóval nem szükséges foglalkoznom, legföljebb arról lehetne szó, nem kellene-e ezeknek a kulcsait emelni. Ebből a szempontból azonban nem szabad szem elől téveszteni azt, hogy különösen a fényüzési forgalmiadó kulcsának emelése, vagy a fényüzési tárgyaknak szaporítása azok fogyasztásának csökkenésével járna s így a bevételt is csökkentené és az ilyen tárgyak előállításának visszafejlődése következtében a munkásosztálynak is kárt okozna.

Más a helyzet az általános forgalmiadónál. Az általános forgalmiadó alapelve, hogy minden áruszállítás és minden munkateljesítmény, amely nem szolgálati viszonyból keletkezik, az adó alá vonandó. Az áruk cseréje területén tehát általános fogyasztási adó jellegével bír, amely egyaránt terhel minden árut, amely a népesség szükségletének kielégítésére szolgál. Az adó behozatalakor, 1921-ben e téren semmi tapasztalatunk nem lévén – hiszen ennek az adónak behozatalával megelőztük az összes európai országokat - és miután akkor lépett életbe, amikor a pénzürték állandó csökkenése miatt eleinte nem is lehetett megítélni igazi hatását, kezdetben egyáltalán nem vett és nem is vehetett figyelembe semmiféle más szempontot, mint az állami bevételek biztosítását. Az alaptörvény csak olyan szolgáltatásokat vett ki alóla, amelyek már egy forgalmiadó természetű közszolgáltatással meg voltak terhelve és kivette a földművelést, illetve a földművelés termékeinek közvetlenül a termelő által történt átruházását nem szociális elgondolásból, hanem azért, mert a nagyszámú és ellenőrizhetetlen termelő forgalmának megállapítása lehetetlennek látszott. Az első időben minden egyes forgalom külön volt adó alá vonva. Ennek káros következménye volt, hogy a legnagyobb adóteher arra az árura nehezedett, amely a legtöbb kézen ment át, s így legsúlyosabban azokat a kisembereket terhelte,

akik a falusi kiskereskedőktől vásároltak. Az adót az áru szállítója, tehát a kereskedő vagy iparos, minden egyes tárgy átadásakor köteles volt bélyeg jegyekkel leróni. Ez a lerovási módozat tehát kizárta a pénz értékének csökkenésével járó veszteségeket, amely körülmény éppen ezt az adót tette a legalkalmasabbá arra, hogy az államháztartásban valamely egyensúly biztosítható legyen. A kezelés ellenőrzésének nagy nehézségei miatt is lehetetlen volt a szociális szempontok figyelembevétele. Csak az államháztartás egyensúlyának helyreállítása után lehetett hozzálátni ahhoz, hogy a szociális szempontok is figyelembe véssenek.

A forgalmiadó első felépítése alkalmával még a lakosságnak lizttel való elláthatása érdekében, tehát nem csupán adózási szempontból, életbelépett a középkorra emlékeztető őrlési adó is. Ezt az adót azonban már 1924. június hó végén megszüntette a törvényhozás, amikor már a lakosságnak kenyérral való ellátása a rendes gazdasági keretek közt is megoldhatóvá vált.

A forgalmiadó egyik osztálya volt az állatforgalmi adó, amelyet minden állat átruházásakor le kellett róni. Ez az adó súlyosan terhelte azt a kisembert, aki nem levágásra és értékesítésre, hanem saját szükségletei kielégítésére vett állatokat. Az 1929: XXVIII. törvénycikk megszüntette a marhalevelkötelezettség alá eső állatok átruházása alkalmával fizetendő állatforgalmi adót és átalakította azt a levágáskor a fogyasztásra kerülő hús értéke után fizetendő húsforgalmi adóvá. Ezzel megszűnt az előbb említett antiszociális helyzet és az is, hogy éppen a legszegényebb néposztály fogyasztására kerülő gyengébb minőségű hús viselje a legmagasabb adótehert amiatt, hogy csak harmadnegyed kézből szerezheti meg a húst, amely emiatt már előzőleg több átszállás után viselte a forgalmiadó többszörös terhét.

Az 1927. évben az intézkedések egész sorozata tartalmazott kizárólag szociális szempontból könnyítéseket az adó terén. Ekkor mentesített az általános forgalmiadó alól az őrlmények és a kenyér s egyéb péksütemények forgalma; ugyanebben az évben mentesült a forgalmiadó alól a tej, nyers tojás, főzelék, zöldség és gyümölcs, majd a rizs, mák, tehát általában az élelmicikkek. Az 1928. évben felmentettek a takarmányfélék, 1929-ben pedig a fűszerek. Az 1926. évtől fokozatosan kiépült az adóváltás (fázis) rendszer, amely minden egyes csoportban a kulcsok megállapításánál messzeemenően figyelembevette a szociális szempontokat is. Így pl. a tüzelőszerek fáziskulcsa a szénnél az egyszeri forgalmiadó tételével van megállapítva, tehát elejtette a közbeneső átruházások megadóztatását, ami kizárólag a szegényebb néposztály érdekében történt, amelyik a szenet harmadik vagy negyedik kézből szerezte meg, s így az adót háromszor-négyszer volt kénytelen az áthárítás következtében viselni. Nem áll rendelkezésre annyi idő, hogy ismertessem, hogy a megváltásos rendszer fennállásának tíz esztendeje alatt a szociális igények részleges kielégítése terén mennyi más intézkedés történt. A felhozott példákkal csak bizonyítani akartam azt, hogy a pénzügyi kormányzat megennék az adónemnek kiépítésénél sem mulasztotta el soha a szociális igények kielégítését abban a mértékben, amely mértékben azt az államháztartás egyensúlyának veszélyeztetése nélkül megtehetette. Természetesen minden igényt csak az adó teljes eltörlésével lehetne kielégíteni, azonban csak látszólagosan, mert a 140 millió körül járó bevételnek pótlására más bevételi forrásokat kellene nyitni, esetleg az egyenes adókat kellene oly mértékben felemelni, amely emelés a forgalmiadó észrevétlenül, az adózó tudta nélkül való befolyása helyett az adózók elviselhetetlen mértékű zaklatásával járna és semmi körülmények között sem volna behajtható.

Az illetékek terén szociális követeléseket tulajdonképpen csak a haláleseti szerzések után fizetendő illetékeknel lehet, illetve jogosult támasztani. Az illetékeknek az a része, amely valamely közhatósági intézkedés ellenértékeként fizetendő, nem terheli a népesség szélesebb rétegeit s különösen a legszegényebb rétegeket, melyek a szegénységi jog címén úgyis fel vannak mentve az illetékek alól. Az öröklési illetékre nézve pedig a szociális szempontokat biztosítja az a két irányú fokozatosság (progresszió), amely a legalacsonyabb kulccsal rója meg egyrészt a közelebbi rokonörökösöket, másrészt a kisebb értékű örökségeket. Amikor minden téren emelni kellett az adókat, a kormány tartózkodott attól, hogy a kisebb értékű örökségek illetékét emelje. A felmenők és lemenők között az 50.000 P-t meg nem haladó örökségeknél az illeték kulcsa változatlanul 1% maradt, ami nem nevezhető túlzottnak, különösen ha tekintetbe vesszük azt is, hogy az ingóságok rendszerint oly alacsonyan vannak értékelve, hogy valódi értéküknek csak egy töredéke jut illetékezés alá. Ahol ingatlan nincs, ott rendszerint tiszta, illeték alá vonható örökség sincs a szegényebbeknél, ami egyúttal azt is mutatja, hogy e téren a közigazgatási hatóságok szociális érve is kellően kifejezésre jut. Az ingatlanoknál más a helyzet, mert az örökölt ingatlan után akkor is kell illetéket fizetni – a közönséges szóhasználatban ingatlan átírási illetéket, – ha netalán a terhek meg is haladják az ingatlan értékét.

A múlt év végén nyilvánosságra jutott új illetéktörvény tervezete ezen a téren a szociális szempontokat még messzebbmenően, a családvédelmi intézmény életbeléptetésével is fejleszteni kívánta oly módon, hogy a lemenőknél a rendes kulcsokat minden egyes hátramaradt, öröklő gyermek után még 10%-kal leszállítani kívánja, úgyhogy abban az esetben, ha az örökhyónak pl. 3 gyermeke maradt, ezek a gyermekek a különben járó 1% helyett csak 0.8%-ot, ha 5 gyermek osztozott a hagyatékon, csak 0.6%-ot tartoznának fizetni. Reméljük, hogy ez a terv, esetleg még jobban kifejlesztve, belekerül törvénytarunkba és akkor a szociális követelményeknek minden irányban eleget tettünk.

Ezeknél a – túlnyomó részben az árakban rejlő és így észrevétlenül viselt - fogyasztási adóknál a szociális igények kevésbé elégíthetők ki, mégis kimutattam, hogy ezek az adók sem nélkülözik teljesen az annyira kívánatos szociális megoldásokat. Az e téren hallatott panaszok jelentékeny része nem is annyira szociális, mint inkább általános politikai célokat szolgál.

Más azonban a helyzet az egyenes adóknál, azoknál a közszolgáltatásoknál, amelyeket az állam a sokféle adótárgy után, azok jövedelmének kipuhatolása útján, fizetési meghagyásokkal követel és az adófizető magát az adót kénytelen jövedelméből befizetni, terhét tehát közvetlenül és súlyosabban érzi, mint a fogyasztási adókét. Ennek az egyenes adórendszernek igazságtalanságát, antiszociális voltát is állandóan panaszojják és megreformálását követelik. Figyeljük azonban meg, van-e valami elgondolásuk azoknak, akik a panaszokat a lehangosabban hirdetik. El kell ismernünk, hogy általános szölamokon kívül még egyetlen elfogadható tervet, rendszert senki sem ajánlott, amiből következik, hogy ők sem tudnak helyesebb megoldást. Az adóreform követelése minden ellenzéki programbeszédben szerepel. Nem hiányzik azonban a kormány támogatására vállalkozó képviselők ígéreteiből vagy követeléseiből sem, mert ezt már elvárják tőle. És e téren nem csupán szociális érzés az indító ok. Az adóteher kétségkívül súlyos, de ezt a súlyt nemcsak a legszegényebb néposztály érzi, sőt ez érzi legkevésbé, hanem a tehetősebb, sőt a legtehetősebbek is, akik azonban nem szociális szempontból, hanem a nagy tehertől való szabadulás reményében várják az adóreformot. Ha azonban jól meggondoljuk a dolgot, adóreformról nem lehet beszélni abban az értelemben, amint

ezt általában elképzelik, hogy valami egészen új rendszer dolgoztassék ki. Gondolni sem lehet pl. arra, hogy a mi tárgyi és személyi adókból álló adóink helyett egy személyes adót, pl. a jövedelemadót tegyük adóztatásunk alapjává, gerincévé. Állításom bizonyítására csak pár számadatot ismertetek:

Az 1937/38. költségvetési év tulajdonképeni adóbevételei a következők voltak: egyenes adókból: 254,800.000 P, forgalmi adókból: 143,700.000 P, fogyasztási adókból: 104,750.000 P, illetékekből: 107,000.000 P, dohány jövedékből: 124,000.000 P, vámjövedékből: 50,000.000 P, sőjövédékből: 26,500.000 P.

Az egyenes adók pedig egyenként a következő eredményt mutatták: földadóból: 32,330.000 P, házadóból 71,430.000 P, társulati adóból: 21,770.000 P, jövedelemadóból: 47,440.000 P, vagyoadóból: 17,560.000 P, nyilv. betegápolási adóból: 16,290.000 P, rokkantellátási adóból: 16,960.000 P, gépjárművek közúti adójából: 3,570.000 P.

A jövedelemadó tehát a vele együtt járó vagyoadóval együtt csak 65,000.000 P-t tesz ki, tehát az összes egyenesadóknak alig 25%-át. Ha figyelembe vesszük, hogy azt az eredményt is csak úgy tudjuk elérni, hogy az 1.000 P-n felüli évi jövedelmeket már megadóztatjuk jövedelemadóval és a legkisebb adótétel is már 1.5%, amely tétel 2.000 P-nél már 2.25%, 5.000 P-nél több mint 4%, 10.000 P-nél pedig 6%, s hogy a legnagyobb adókulcs 45%, és hanem felejtjük el, hogy vagyoadó címén – a vagyon értékének csak 5%-át számítva jövedelemnek – 2.000 P jövedelem után újabb 4%, 5.000 P jövedelem után szintén újabb 4% stb. fizetendő, és a legnagyobb adótétel újabb 42%, be kell látnunk, hogy le kell mondanunk arról, hogy adóztatásunk alapjául a jövedelemadót tegyük, mert ha pótolni kellene a jövedelemadóval a fent felsorolt többi adókat, elképzelhetetlenül magas adókulcsok alkalmazásával lehetlenné tennénk az amúgy is elég gyenge lábon álló adóerkölcset.

Ha tehát adóreformról beszélünk, nem szabad másra gondolnunk, minthogy meglévő és alapjában nem is rossz adórendszerünk egyes rendelkezéseit módosítsuk, elsősorban a szociális követelményeknek szélesebb területen leendő kielégítése végett. Megjegyzem azonban, hogy csak azok tagadják adótörvényeink szociális voltát, akik csak felületesen az egyes adózóknak ritkán elfogulatlan panaszai alapján látják a dolgokat, anélkül, hogy maguk tisztában lennének a tételes rendelkezésekkel. Ezeket a szociális vonatkozású rendelkezéseket kívánom a következőkben nagy vonásokban ismertetni.

Tárgyi adóknál fokozatosságról részben adótechnikai, de részben más okokból is lehetetlen beszélni. A földadót a legcsekélyebb munkával és így költséggel csak a tulajdonostól elválasztva, egyedül a földdarabok jövedelmezősége, még pedig átlagos jövedelmezősége alapján lehet kivetni. A jövedelmeket a tulajdonosnál összesítve vonja azután a törvény fokozatos jövedelem- és vagyoadó alá. A fokozatosságot pedig halmozni nem szabad, mert akkor könnyen eljuthatunk oda, hogy az egész jövedelem nem elegendő az adók fedezésére.

A földadó mai kulcsa nem is nagyon túlzott. Az átlagos kat. tiszta jövedelem, amely egy hold szántónál átlagban 10 aranykorona, azt jelenti, hogy az átlagos földadó holdanként 2 P 60 f. Egy hold közepes minőségű földnek az összes munkáltatási költségek levonása után fennmaradó jövedelme legalább 2-3 métermázsa búza vagy azzal egyenlő értékű más termés. A 10 aranykoronás tiszta jövedelem tehát – a mai búzaárak mellett – legalább 40-60 P-re tehető. Magát a földadót tehát még a legszegényebb törpebirtokos is meg tudná fizetni. Kétségtelen azonban, hogy a vármegyei és községi pótdadók, valamint az egyházi és iskolai adók ezt a terhet lényegesen megnövelik.

Viszont a községet, vármegyét és egyházakat is fenn kell tartani és ezek sem meríthetnek máshonnan, mint az állam. Az állam a kisbirtokosokat, akiket egyébként még a lisztadó terhe alól is felmentett, még azzal segíti, hogy a 100 a. K kat. tisztajövedelemnél nem nagyobb földbirtokok földadóját a mezőgazdaság megsegítésére szolgáló alapból átutalja az állampénztárba.

A házadó a legkisebb lakásra szolgáló épületet is megterheli. De a pénzügyi kormányzat itt is gondoskodik a legszegényebbek lehető tehermentesítéséről. A bérbe nem adott falusi házaknál gondoskodik arról, hogy azok hasznosértéke elég alacsonyan legyen megállapítva. A földből vagy vályogból épített házak hasznosértékét szobánként 30-40 P-ben állapítja meg, de még a teljes adómentességet is biztosítja a napszámból élők számára.

Az általános kereseti adótörvény aránylag a legszigorúbb szociális szempontból, mert nem ismeri a fokozatosságot, a legkisebb kereset is adó alá esik. Újabb időben azonban a család védelme szempontjából mégis azt a szociális intézkedést teszi, hogy azoknál, akiknek jövedelme az évi 1.000 P-t el nem éri, a szabály szerint kinyomozott jövedelem összegéből az adóalap kiszámítása céljából minden gyermek után 100 P levonását rendeli el. Az az adózó tehát, akinek kisiparából származó jövedelme a törvény rendelkezései szerint pl. 900 P, csak 800 P után fizet adót, ha egy gyermeke van és csak 400 P után, ha 5 gyermeke van. Módja van azonban a pénzügyi közegeknek egyéb szociális szempontból méltánylást érdemlő körülményeket, pl. az adózó rokkantságát, beteges voltát stb. a kereset összegének megbecslésénél figyelembe venni.

Az illetményadó fokozatos. A legkisebb tétel a 80 P-t elérő, de 100 P-t meg nem haladó havi illetményből 40 f, tehát nem egészen 0.5%, és ez a kulcs fokozatosan emelkedik, tehát megfelel a méltányosság és a szociális követelmények igényeinek.

A jövedelmi és vagyoni adó szintén fokozatos. Az 1.000 P-t meg nem haladó évi jövedelem és az 5.000 P-t, illetve a jövedelemadót nem fizetőknél a 25.000 P-t meg nem haladó értékű vagyon adómentes. A törvény figyelemmel van arra is, hogy az adózónak mekkora a családja. A nőtlen adózót, vagy azt, akinek gyermeke nincs, a rendes adótételnek átlagban 10%-kal felemelt összegével rója meg, ellenben a több gyermekes adózónál az első és második gyermek után 200-200 P-t, a több gyermek után pedig 300-300 P levonását rendeli, ha az összes jövedelem a 6.000 P-t meg nem haladja. Arról lehet vitázni, hogy ezek a rendelkezések elegendők-e a szociális igények kielégítésére vagy sem, de elvitathatatlan, hogy a törvényhozás a szociális szempontokat nem hagyta figyelmen kívül. Lehet még viszonyokat keresni és találni, ahol a teherviselő képesség, illetve képtelenség nincs teljesen és elég méltányosan figyelembe véve. Lehet még ezeken a nyomokon, amelyekben a szociális érzésnek igen erős csirái máris megvannak, még tovább építeni, de csak akkor, ha ezt az államháztartás igényei lehetővé teszik. A törvényhozónak azonban vigyáznia kell arra, hogy az egyesek érdekeinek túlzott védelme ne veszélyeztesse a közösség, az állam érdekeit. *Salus rei publicae suprema lex esto.* Ha valaha, most nem szabad ezt a szabályt figyelmen kívül hagyni. A romjából még alig felépült és még mérhetetlen nagy munkát és költséget igénylő helyreállítás, valamint a már felépült és még felépítendő állam védelme oly nagy költségeket igényel, hogy tisztán szociális szempontokat nézve nem szabad az állam bevételeit oly nagy mértékben lecsökkenteni, hogy az veszedelembé sodorjon. Ha ez bekövetkeznék, éppen azokat döntené elsősorban végpusztulásba, akiket védeni akarnak.

Ezek állanak a törvényhozásra.

Itt a közigazgatásról beszélünk. A közigazgatásnak feladata, hogy a törvényeknek ezek az említett rendelkezései mindenütt teljes mértékben érvényesüljenek is. A legkisebb adózók nem ismervén a törvényt, sokszor elmulasztják jogos igényeik érvényesítését. Sajnos, sokszor tapasztaltam, hogy a hatósági közegek nem törődnek eléggé a gondjaikra bízott tudatlan emberek dolgaival és így nem egyszer esnek el olyan kedvezményektől, amelyet a törvény számukra biztosít. A közigazgatásnak vigyáznia kell arra, hogy ez meg ne történhessék. De a szigorú törvény mellett is módja lehet a közigazgatási hatóságoknak méltányosságot gyakorolni a szegény, elesett polgárral. A pénzügyi hatóságoknak, a fináncnak a köztudat szerint nincs szíve. Ezt a köztudatot meg kell cáfolni, és a közigazgatási hatóságnak nagyon is meg kell minden esetet vizsgálni és meg kell fontolni, vajjon a törvény szigorú alkalmazása nem vezet-e az adózó végromlására. Ha csak az adózó nyilvánvaló rosszindulata, a törvény kijátszására irányuló mesterkedései nem teszik lehetetlenné, különösen az adók beszedésénél kell úgy eljárni, hogy romlásba ne döntse a hatóság azt az adózót, akiben a jószándék megvan, csak a pillanatnyi helyzet teszi lehetetlenné, hogy kötelességének eleget tegyen.

Végül még egy dolgot ajánlok a közigazgatás figyelmébe. Az előzékenység, a jóindulatú bánásmód talán sehol sem oly fontos, mint éppen az adók kivetése és beszedése terén. Hosszú közszolgálatom alatt bőven volt alkalmam tapasztalni, hogy azt a szegény adózót, aki az alsó hatóságok rideg bánásmódjával már a végső elkeseredés szélére sodortak, nekem sikerült szelíd bánásmóddal a saját nyelvén történő – mondjuk paraszti módon való – tájékoztatás után nem túlzott kimélettel lecsendesíteni és megértetni vele, hogy a közösség érdekében kell neki azt az áldozatot meghozni, amelyet igazságtalannak vagy helytelennek, vagy elviselhetetlennek vélt.

Természetes, hogy az ilyen bánásmód időt vesz igénybe, a közigazgatási tisztviselőnek is vannak gondjai, bajai, vannak idegei, amelyek megnehezítik munkáját, de éppen ezen a téren kell nekik a legnagyobb áldozatot hozniok, amely azonban kétségkívül meghozza gyümölcsét, ha másban nem, legalább a saját lelkiismeretük előtt, mert azzal hajthatják fejüket álomra, hogy kötelességüknek a legjobb tudásuk és a rájuk bízott embertársaik javára tettek eleget.